



**NEN**

**Commissieplan 2015**  
Normcommissie 390 012, Milieumanagement

**Normalisatie:** de wereld op één lijn.

NORMCOMMISSIE  
390 012, Milieumanagement

DATUM  
2015-04-30

NEN Milieu & Management

Postbus 5059  
2600 GB Delft

Vlinderweg 6  
2623 AX Delft

T (015) 2 690 303  
F (015) 2 690 204

milieu@nen.nl  
www.nen.nl

Nederlands Normalisatie-instituut

## 1 Algemene gegevens

### 1.1 Commissie

390 012, Milieumanagement

### 1.2 Werkgebied

Normalisatie op het gebied van milieumanagementsystemen en -technieken.

Taakomschrijving: Het leveren van de Nederlandse inbreng in ISO/TC 207 "Environmental management" (verantwoordelijk voor de ISO 14000 serie), bij eventuele Europese normalisatie op dit terrein en waar gewenst het ontwikkelen van specifieke Nederlandse normen en richtlijnen op het gebied van milieumanagementsystemen en -technieken.

### 1.3 Belang

Milieumanagementsystemen en -technieken spelen een belangrijke rol bij de eigen verantwoordelijkheid van bedrijven en organisaties bij het formuleren, invullen en realiseren van milieubeleid en naleving van wet- en regelgeving. Een internationaal 'level playing field' op dit gebied is vooral van belang voor het internationaal opererende bedrijfsleven, voor het tegengaan van handelsbelemmeringen, voor uitwisseling van gegevens en heldere communicatie. Een kwalitatief goede invulling van dit instrumentarium is voor de overheid en andere belanghebbenden op milieugebied van belang met het oog op het kunnen vertrouwen op het zelfregulerende vermogen van bedrijven en het op deze wijze realiseren van een hoog niveau van milieubescherming. De aanwezigheid en toepassing van een dergelijk instrumentarium biedt de overheid ook mogelijkheden wetgeving en handhaving hierop af te stemmen.

De ISO 14000-normen zijn nadrukkelijk bedoeld om organisaties te helpen bij te dragen aan duurzame ontwikkeling (de *planet* component van de triple P benadering die ten grondslag ligt aan maatschappelijk verantwoord ondernemen).

### 1.4 Relatie met regelgeving

Wet Milieubeheer en Europese EMAS-verordening.

Veel van de ISO 14000 normen sluiten aan bij ontwikkelingen op het gebied van productgerichte milieuzorg, milieugerichte productenbeleid, het EU Sustainable Consumption and Production and Sustainable Industry Policy plan, Duurzaam inkopen, Ecodesign Directive, IPPC, klimaatverdrag en emissiehandel, en Duurzaam Ondernemen e.d.

Belangrijk is ook de relatie met systeemgericht toezicht (normen voor managementsystemen en auditing)

Rapporteert aan: Beleidscommissie 390 Milieu

## 2 Commissiestructuur en relaties

### 2.1 Nationale structuur

Commissie	Naam
390	Beleidscommissie Milieu
390 012	Milieumanagement(systemen)
390 012 03	Milieulabelling
390 012 04	Environmental performance evaluation
390 012 05	Life Cycle Assessment
WG	Carbon Footprint
WG	Water Footprint

De subcommissies zijn momenteel niet actief. Voor 'water footprint' (TC 207/SC 5/WG 8) is een aparte nationale werkgroep actief.

### 2.2 Internationale relaties

Commissie	Naam	Binding
<b>ISO/TC 207</b>	<b>Environmental management</b>	
WG 8	Material flow cost accounting	
WG 9	Desertification and land degradation	
WG 10	Environmentally conscious design	
<b>ISO/TC 207/SC 1</b>	<b>Environmental management systems</b>	
WG 5	Revision ISO 14001	
WG 6	Revision ISO 14004	
<b>ISO/TC 207/SC 2</b>	<b>Environmental auditing and related environmental investigations</b>	
CASCO/WG 34	3 <sup>rd</sup> party certification auditor competence requirements	
<b>ISO/TC 207/SC 3</b>	<b>Environmental labelling</b>	
WG 4	Development of product category rules	
WG 5	Communication of footprint information	
WG 6	ISO 14024 Amendment Type 1 environmental labelling	
<b>ISO/TC 207/SC 4</b>	<b>Environmental performance evaluation</b>	
WG 4	Quantitative environmental information	
WG 5	Environmental Technology Verification	
<b>ISO/TC 207/SC 5</b>	<b>Life cycle assessment</b>	
WG 8	Water footprint	
<b>ISO/TC 207/SC 7</b>	<b>Greenhouse Gas Management</b>	
WG 4	Quantification of GHG emissions and removals at organization level	
WG 5	Quantification and monitoring of GHG emission reductions and removals for projects	
WG 6	Validation and verification of GHG assertions and bodies for use in accreditation	
<b>TCG</b>	<b>Terminology Coordination Group</b>	

Er is momenteel geen CEN-commissie op het terrein van milieumanagement; relevante ontwikkelingen (bijvoorbeeld met betrekking tot overnemen van ISO 14000 normen als Europese

normen) worden besproken in CEN/SABE (de *Strategic Advisory Body on Environment*) en de daaronder ressorterende werkgroepen *ENIS* (*environmental aspects in product standards*) en EMT (het *Environmental Management Team*).

### Nationale relaties

Inhoudelijk wordt afgestemd met de normcommissie Kwaliteitsmanagement, met name voor de onderwerpen kwaliteits- en milieumanagementsystemen en managementsysteemaudits. Dit is lijn met afspraken op internationaal niveau tussen ISO/TC 207 "Environmental management" en ISO/TC 176 "Quality management and quality assurance" en meer in het algemeen in de Joint Technical Coordination Group for Management System Standards. Ook houdt de secretaris van de normcommissie contact met de commissie NEC 111 "Milieuaspecten van elektrotechnische apparaten en onderdelen".

Daarnaast wordt tijdens vergaderingen gerapporteerd over ontwikkelingen op het gebied van:

- Arbomanagement (ISO 45001)
- Risicomanagement (ISO 31000)
- MVO (ISO 26000)
- Veiligheidsmanagement (NTA 8620)
- Coördinatie-activiteiten op het gebied van managementsystemen (JTCCG, ISO Guide 83)
- Conformity assessment (ISO 17000-serie)
- Compliance management (ISO 19600)

In 2015 zal invulling worden gegeven aan verdere afstemming voor het onderwerp managementsystemen binnen de NEN structuur op technisch en beleidsmatig niveau; hierbij zal de Beleidscommissie Algemene Normalisatie worden betrokken. Door acceptatie van de High Level Structure voor managementsysteemnormen, en implementatie daarvan bij herzieningen van ISO 9001, ISO 14001 en ISO 45001 is de discussie in een stroomversnelling gekomen. Er is najaar 2014 een overleggroep opgericht die zich primair richt op afstemming van de Nederlandse inbreng in ISO/JTCCG en de diverse Technical Committees op het gebied van managementsystemen met het oog op verbetering van alignment. In een later stadium zal worden bekeken in hoeverre deze groep ook een meer beleidsmatige rol kan vervullen.

### 3 Commissiesamenstelling en stakeholdercategorieën

De normcommissie is samengesteld uit de voorzitters van de nationale werkgroepen, aangevuld met

- Vertegenwoordiger regelgevende overheid
- Vertegenwoordigers bedrijfsleven
- Vertegenwoordigers onderzoeks-/adviesbureaus
- Vertegenwoordiger RvA

Naam persoon	Werkgever	Belang-hebbende	Rol	Categorie stakeholder
Vacature			Voorzitter	Bedrijfsleven
Dhr. D. Hortensius	NEN		Secretaris	
F.W. Stuyt	SCCM	Ministerie I&M	Lid	Overheid
Dhr. J. Merkus	BASF	VNCI	Lid	Bedrijfsleven
Dhr. B. van der Laan	NAM	NAM	Lid	

Dhr. M. Grashof Dhr. J.C. Stans Dhr. M. Bareman	Royal Haskoning DHV John Stans Consultancy ECR Management Advies	Royal Haskoning DHV John Stans Consultancy ECR Management Advies	Lid Lid Lid	Adviesbureaus
Dhr. P. de Bie	Wageningen UR, Alterra	WUR	Lid	Onderwijs/ onderzoek & bedrijfsleven
Mw. J. Manie	Bureau Veritas	Bureau Veritas	Lid	Certificatie
Dhr. C. van Erp	RvA	RvA	(agenda)lid	Accreditatie

Zie bijlage A voor de werkwijze van de normcommissie en de onder haar ressorterende subcommissies.

Zie paragraaf 10 voor een overzicht van de betrokken stakeholders.

#### **4 Publicaties**

Zie bijlage B

#### **5 Werkprogramma, doelstellingen en geplande activiteiten**

##### **5.1 Nationaal werk**

Zie bijlage B.

##### **5.2 CEN/CENELEC werk**

Zie bijlage B.

##### **5.3 ISO/IEC werk**

Zie bijlage B.

##### **5.4 Doelstellingen en activiteiten**

Aandachtspunten in 2015 zijn:

- Actieve participatie van Nederland in werkgroepen voor de herziening van ISO 14001 en 14004. Het gaat hier om de eerste substantiële herzieningen sinds de publicatie van eerste edities in 1996, De versies van 2004 betroffen 'minor revisions'. Nu vormen de nieuwe uitdagingen op het gebied van milieumanagement (Future Challenges Report) en afstemming met ander managementsysteemnormen (ISO Guide 83) de uitgangspunten voor werkelijk nieuwe edities van deze twee normen. Voor Nederland belangrijke aspecten daarbij zijn: aandacht voor producten en diensten, ketenmanagement, legal compliance en externe communicatie. In 2014 is goede voortgang geboekt en de NL inbreng wordt breed gewaardeerd in de internationale werkgroep. Het is belangrijk die effectieve inbreng te continueren.
- Bijdrage aan de ontwikkeling en herziening van normen door de subcommissie ISO/TC 207/SC 7 "Greenhouse Gas Management and related activities" op het gebied van Climate Change; verdere uitbreiding van de aparte Nederlandse schaduwwerkgroep; deze normen zijn belangrijk voor allerlei (internationale) activiteiten in het kader van klimaatbeleid. Bijvoorbeeld

emissiehandel, onderbouwing en uitvoering van 'carbon policies' en betrouwbare data m.b.t. emissie broeikasgassen; In Nederland worden de normen bijvoorbeeld toegepast in het kader van de CO2-prestatieladder;

- Voortzetting van de Nederlandse inbreng in de werkgroep TC 207/SC 5/WG 8 "Water footprint"; in 2014 is ISO 14046 gepubliceerd en in 2015 wordt verder gewerkt aan het bijbehorende Technical Report met voorbeelden;;
- Continuering van het secretariaat van ISO/TC 207/SC 2 "Environmental auditing and related environmental investigations". In 2014 is onderzocht wat de behoefte is aan een richtlijn voor verificatie van duurzaamheidsrapportages, waarvan milieugegevens vaak een belangrijk onderdeel uitmaken. Op basis daarvan is beloven om een concept new work item proposal te gaan ontwikkelen. Ander belangrijk aandachtspunt is het vinden van een nieuwe voorzitter voor deze subcommissie;.
- Verdere verbreding deelname aan normcommissie Milieumanagement  
Aangrijpingspunt is vooral de Nederlandse inbreng bij de herziening van ISO 14001 en 14004. Uitgangspunten bij die herziening zijn introductie nieuw *High Level Structure* en follow-up van het vanuit Nederland getrokken studierapport '*future challenges for EMS/ISO 14001*'. Daarnaast vraagt herziening van de ISO 14064 normen aandacht; deze normenset vormt de basis voor monitoring en berekening van GHG emissies en daarmee voor verzameling en analyse van data t.b.v. de CO2-prestatieladder.
- Uitdragen van het resultaat van het werk van de SAG MSS en de JTCC en bevorderen implementatie van de High Level Structure en het voorbereiden van organisaties in Nederland voor het overstappen naar ISO 14001:2015
- Actieve bijdrage aan gedachtenvorming over hoe de afstemming voor het onderwerp managementsystemen binnen de NEN-structuur organisatorisch het beste vorm kan worden gegeven.

Voor een toelichting op de ontwikkelingen in de komende jaren, zie bijlage E.

## 6 Lidmaatschappen van werkgroepen

### 6.1 Lidmaatschappen van Europese werkgroepen

De secretaris van de normcommissie is (agenda)lid van SABE en de daaronder ressorterende werkgroepen ENIS en EMT.

### 6.2 Lidmaatschappen van mondiale werkgroepen

Lidmaatschappen van relevante ISO-werkgroepen lopen via het NEN-secretariaat.

Wergroepnummer	Wergroepnaam	Naam expert
ISO/TC 207/SC 1/WG 5	Revision ISO 14001	D. Hortensius
ISO/TC 207/SC 1/WG 6	Revision ISO 14004	D. Hortensius
ISO/TC 207/SC 5/WG 8	Water footprint	H. Omloo

D. Hortensius is q.q. lid van de *Joint Technical Coordination Group*

## 7 Evaluatie en voortgangsrapportage

Voor een korte rapportage van de activiteiten in 2014 en een evaluatie van de aandachtspunten uit het commissieplan 2014, zie bijlage C.

## Bijlage A –Notitie organisatie normcommissie Milieumanagement

1. Onder de normcommissie Milieumanagement kunnen subcommissies ressorteren. In het verleden waren dat:  
39001201 - Milieumanagementsystemen en milieu-auditing (SC 1/2)  
39001203 - Environmental labelling (SC 3)  
39001204 - Environmental Performance Evaluation (SC 4)  
39001205 - Life Cycle Assessment (SC 5)

Momenteel zijn deze subcommissies slapend/opgeheven en alleen twee werkgroepen actief voor respectievelijk het volgen van ISO/TC 207-activiteiten op het gebied van 'Carbon Footprint' en 'Water Footprint'.

*Opmerking:*

*Waar hieronder wordt gesproken over 'subcommissie' kan ook 'werkgroep' worden gelezen. Het verschil is dat een subcommissie een meer permanent orgaan is, terwijl een werkgroep wordt opgezet voor het leveren van inbreng inzake 1 specifieke norm binnen de door de normcommissie Milieumanagement vastgestelde kaders.*

2. De subcommissies zorgen zelfstandig voor de Nederlandse inbreng bij de normontwikkeling in de diverse subcommissies van TC 207; de subcommissies stellen vast wie vanuit Nederland deelneemt in internationale werkgroepen en tevens de Nederlandse delegaties naar de subcommissievergaderingen.
3. De subcommissies stellen zelfstandig het NL stemgedrag op Committee Drafts en Draft International Standards vast; dit geldt ook voor voorstellen voor nieuwe onderwerpen die op SC niveau worden rondgestuurd; alle ISO stemdocumenten worden ook aan de normcommissie gezonden evenals het vanuit Nederland ingezonden commentaar en stemgedrag; op de normcommissievergaderingen kan een en ander worden geëvalueerd en zo nodig bijgestuurd;
4. Voorstellen voor nieuwe onderwerpen, die op TC niveau worden rondgestuurd worden door de normcommissie beoordeeld; indien een onderwerp binnen de scope van een subcommissie valt, wordt deze subcommissie om advies gevraagd; van tijd tot tijd wordt ook het totale TC 207 programma op normcommissieniveau beoordeeld ten einde haalbaarheid en consistentie te bezien;
5. Zolang er voor een nieuw onderwerp geen subcommissie is, wordt het onderwerp door de normcommissie behandeld;
6. De normcommissie ontvangt de vergaderverslagen van de subcommissies en van tijd tot tijd een documentenlijst per subcommissie;
7. Voorzitters van subcommissies zijn lid van de normcommissie;

8. De normcommissie benoemt de leden in de subcommissies; hierbij dient de normcommissie te waken voor een evenwichtige vertegenwoordiging van alle belanghebbende partijen (mits deze partijen bereid zijn een financiële bijdrage te leveren).

9. Overige taken van de normcommissie:

- het vaststellen van de Nederlandse delegatie naar TC vergaderingen;
- het verzorgen van de coördinatie met andere normcommissies voor zorgsystemen (kwaliteit en arbo) via de coördinatiecommissie zorgsystemen;
- arbitrage op verzoek van subcommissies;
- vaststellen van de jaarlijkse benodigde NEN-secretariaatscapaciteit voor de normcommissie en subcommissies en het doen van voorstellen voor de financiering daarvan aan de Beleidscommissie Milieu.

Toelichting taken en verantwoordelijkheden secretariaat van de normcommissie Milieumanagement

- *Secretariaatsvoering*
  - Organisatie vergaderingen
  - Opstellen agenda (in samenwerking met de voorzitter)
  - Bijwonen en verslaglegging van vergadering
  - Contact onderhouden met commissieleden
  - Verzorgen van documentenstroom
  - Ledenbestand normcommissie (administratie en aantrekken nieuwe leden).
- *Bewaken kwaliteitseisen en ondersteuning normalisatie activiteiten*
  - Redactie van vertalingen van normen (conform NEN-eisen)
  - Opstellen van Nederlandse commentaren op internationale en Europese stemdocumenten
  - Vertegenwoordiging van Nederland op internationale en Europese vergaderingen
  - Bewaken onderlinge consistentie van samenhangende normen en relatie met wetgeving
  - Vertaling van externe ontwikkelingen naar voorstellen voor aanpassingen van normen.
- *Communicatie*
  - Intern: binnen NEN-Managementsystemen (m.n. met normcommissie Kwaliteitsmanagement) en met NEN-clusters voor andere vakgebieden (m.n. NEN-Milieu en NEN Arbeidsomstandigheden).
  - Extern: informeren en betrekken van relaties.
  - Breed: informeren van belanghebbende partijen.
  - Bevorderen gebruik/implementatie van normen
- *Coördinatie nationaal / internationaal*
  - Onderhouden netwerk op beleidsmatig en uitvoerend niveau, nationaal en internationaal (ISO, CEN).
  - Overleg en terugkoppeling met financiers.
  - Coördinatie extern; overleg met andere commissies en belanghebbende partijen.



Er is tevens een werkgroep actief voor het volgen van de activiteiten in ISO/TC 207/SC 5/WG 8  
"Water Footprint"

Naam	Werkgever	Belanghebbende	Functie	Categorie
Dhr. D. Hortensius	NEN		Secretaris	
Dhr. H. Omloo Dhr. A. Deul Dhr. B. de Crom	DSM Nalco Suikerunie		Lid Lid Lid	Bedrijfsleven

## Bijlage B - Overzicht/werkprogramma ISO 14000 normen, augustus 2014

ISO nummer	Titel van het document	Status <sup>1)</sup> en komende ontwikkelingen
<b>ISO/TC 207/SC 1 - Environmental Management Systems</b>		
ISO 14001	Environmental management systems - Requirements with guidance for use	<p>NEN-EN-ISO 14001:2004 (tweede editie gepubliceerd in november 2004; NL versie februari 2005)</p> <p>Herzieningstraject is gaan lopen van 2011-2015 met aandacht voor incorporatie:</p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Rapportage van de study group 'Future challenges for EMS/14001'</li><li>• Nieuwe kerntekst ISO managementsysteemnormen (Annex SL)</li></ul> <p>Eerste Committee Draft rondgestuurd in maart 2013. In oktober 2013 is de tweede CD in stemming gebracht. In eerste helft 2014 hebben twee internationale werkgroepen plaatsgevonden (Padua, Panama) om de commentaren te verwerken. In juli 2014 is de DIS in stemming gebracht. WG 5 zal weer in februari 2015 bijeen komen.</p>
ISO 14004	Environmental management systems - General guidelines on principles, systems and supporting techniques	<p>NEN-ISO 14004:2004 (tweede editie gepubliceerd in november 2004; NL versie februari 2005)</p> <p>Zie ook onder ISO 14001</p> <p>Voorjaar 2014 is de eerste volledige working draft voor commentaar rondgestuurd. Tijdens vergadering WG 6 in Panama is besloten een CD voor commentaar uit te zenden. Dit is in juli 2014 gebeurd. WG 6 vergadert in november 2014 weer.</p>
ISO 14005	Environmental management system – Guide to the phased implementation of an environmental management system – Including the use of environmental performance evaluation	<p>ISO 14005:2010</p> <p>Deze ISO-norm wordt ontwikkeld op basis van een mandaat van de EC aan CEN. ISO 14005 is december 2010 gepubliceerd. EN is afgestemd. NEN heeft besloten</p>

		de norm niet over te nemen.
ISO 14006	Environmental management systems – Guidelines for incorporating eco-design	NEN-ISO 14006:2011 Is ontwikkeld door ISO/TC 207/SC 1/WG 4 onder voorzitterschap UK en secretariaat Spanje. Gepubliceerd in juli 2011.
<b>ISO/TC 207/SC 2 - Environmental auditing and related environmental investigations</b>		
<del>ISO 14010</del>	<del>Guidelines for environmental auditing – General principles</del>	NEN-EN-ISO 14010 (oktober 1996 en NL versie april 1997); ingetrokken oktober 2002 en vervangen door ISO 19011.
<del>ISO 14011</del>	<del>Guidelines for environmental auditing – Audit procedures – Auditing of environmental management systems</del>	NEN-EN-ISO 14011 (oktober 1996 en NL versie april 1997); ingetrokken oktober 2002 en vervangen door ISO 19011
<del>ISO 14012</del>	<del>Guidelines for environmental auditing – Qualification criteria for environmental auditors</del>	NEN-EN-ISO 14012 (oktober 1996 en NL versie april 1997); ingetrokken oktober 2002 en vervangen door ISO 19011
ISO 19011	Guidelines for management system auditing	NEN-EN-ISO 19011 (oktober 2011) Tweede editie is gepubliceerd in november 2011. Scope is verbreed naar auditing van alle typen managementsystemen
ISO 14015	Environmental management - Environmental assessments of sites and organizations	ISO 14015 (15 november 2001); in Nederland overgenomen als NEN-ISO 14015 Review proces uitgevoerd in 2006. De norm is herbevestigd voor 5 jaar. Tweede systematic review gesloten in december 2012. Resultaat: meerderheid stemt voor confirmation. Tijdens de plenaire SC 2 vergadering eind juni 2013 is besloten de norm voor 5 jaar her te bevestigen.
ISO 17021-2	Conformity assessment – Requirements for third party certification auditing of environmental management systems - competence requirements	Ontwikkeld door ISO/CASCO/WG 34.Joint WG van CASCO en TC 207/SC 2. De Technical Specification is augustus 2012 gepubliceerd.

ISO/TC 207 SC 3 - Environmental labelling		
ISO 14020	Environmental labels and declarations - Basic Principles	ISO 14020 (augustus 1998) Is in oktober 2001 tevens aanvaard als EN. Minor amendment geaccepteerd in juni 2000; second edition gepubliceerd op 2000-09-15 Tijdens de vergadering van TC 207/SC 3 in September 2005 in Madrid, is besloten de norm voor vijf jaar her te bevestigen.
ISO 14021	Environmental labels and declarations - Self-declared environmental claims (Type II environmental labelling)	ISO 14021 (september 1999); is in augustus 2001 tevens aanvaard als EN In 2004 is besloten dat deze norm voor vijf jaar is herbevestigd. In december 2011 is amendment op deze norm gepubliceerd.
ISO 14024	Environmental labels and declarations - Type I environmental labelling- Principles and procedures	ISO 14024 (april 1999); is in november 2000 tevens aanvaard als EN In juli 2003 heeft ISO/TC 207/SC 3 besloten deze norm voorlopig niet te herzien en voor vijf jaar her te bevestigen NWIP voor amendment is april 2014 geaccepteerd. Draft emndment wordt voorbereid.
ISO 14025	Environmental labels and declarations – Type III environmental declarations – Principles and procedures	NEN-ISO 14025 (juni 2006) (vervangt ISO/TR 14025:2000)
ISO 14026	Environmental labels and declarations - Communication of footprint information	NWIP isgeaccepteerd en een working draft is in voorbereiding
ISO 14027	Environmental labels and declarations - Type III environmental declarations - Product Category Rule (PCR) development	NWIP is geaccepteerd en eerste Committee Draft is in voorbereiding
ISO/TC 207/SC 4 - Environmental Performance Evaluation		
ISO 14031	Environmental management - Environmental performance evaluation - Guidelines	NEN-EN-ISO 14031 norm (november 1999); is in 2004 gereviewd; uitkomst: wordt voor vijf jaar herbevestigd. In juni 2008 besloten de herziening als preliminary work

		<p>item te registreren. NWIP voor herziening rondgestuurd in februari 2009. Herziening loopt.</p> <p>In juli 2013 is de tweede editie van ISO 14031 gepubliceerd.</p>
ISO/TR 14032	<del>Environmental management — Examples of environmental performance evaluation</del>	ISO/TR 14032 (november 1999); In Nederland overgenomen als NPR-ISO-TR 14032. NWIP voor herziening rondgestuurd in februari 2009. Dit is niet geaccepteerd en in juni 2009 is besloten ISO 14032 in te trekken omdat het verouderd is.
ISO 14033	Environmental management -- Quantitative environmental information -- Guidelines and examples	NWIP geaccepteerd. Werkgroep heeft eerste vergadering in februari 2010. De definitieve TS is in maart 2012 gepubliceerd.
ISO 14034	Environmental management -- Environmental technology verification (ETV)	Eerste committee draft voor commentaar gepubliceerd
<b>ISO/TC 20 SC 5 - Life cycle assessment</b>		
ISO 14040	Environmental management- Life Cycle Assessment - Principles and framework	<p>NEN-EN-ISO 14040 (juni 2006) (vervang ISO 14040:1997)</p> <p>ISO 14040-14043 zijn herzien in de vorm van twee documenten: één document met principes en eisen (ISO 14040) en één document met richtlijnen (ISO 14044); beide voor het gehele LCA proces.</p> <p>In 2009 heeft systematic review plaatsgevonden. Resultaat: herbevestiging van de norm.</p>
ISO 14041	<del>Environmental management- Life Cycle Assessment - Life cycle inventory</del>	NEN-EN-ISO 14041 (oktober 1998); vervangen door ISO 14040 en ISO 14044
ISO 14042	<del>Environmental management- Life cycle assessment - Life cycle impact assessment</del>	NEN-EN-ISO 14042 (maart 2000); vervangen door ISO 14040 en ISO 14044
ISO 14043	<del>Environmental management- Life cycle assessment - Life cycle assessment interpretation</del>	NEN-EN-ISO 14043 (maart 2000); vervangen door ISO 14040 en ISO 14044

ISO 14044	Environmental management – Life cycle assessment – Requirements and guidelines	<p>NEN-EN-ISO 14044 (juni 2006)</p> <p>Dit betreft een herziening van ISO 14040 t.m. ISO 14043, waarbij de principes en raamwerk worden samengevat in een nieuwe ISO 14040 en de eisen en richtlijnen voor het uitvoeren van LCA is deze nieuwe ISO 14044</p> <p>In 2009 heeft systematic review plaatsgevonden. Resultaat: herbevestiging van denorm</p>
ISO/TR 14047	Environmental management- Life Cycle assessment - Illustrative examples of application of how to apply ISO 14044 to impact assessment situations	<p>ISO/TR 14047</p> <p>Door NEN zijn twee uitgebreide voorbeelden ingebracht (CML II en Eco-indicator) en geaccepteerd. De laatste discussies hebben in juli 2001 in KL plaatsgevonden en de TR is november 2003 gepubliceerd. Is overgenomen als NPR-ISO-TR 14047</p> <p>Tweede editie is gepubliceerd in juni 2012.</p>
ISO/TS 14048	Environmental management - Life Cycle Assessment - Life Cycle Assessment Data Documentation Format	<p>ISO/TS 14048 (april 2002); In Nederland overgenomen als NPR-ISO-TS 14048</p> <p>In 2004 is in stemming gebracht of deze TS moet worden herzien en omgezet in een ISO. Tijdens de vergadering van ISO/TC 207/SC 5 in september 2005 in Madrid is besloten de TS ongewijzigd her te bevestigen.</p>
ISO/TR 14049	Environmental management - Life Cycle Assessment – Illustrative examples of how to apply ISO 14044 to goal and scope definition and inventory analysis	<p>ISO TR 14049 (maart 2000); In Nederland overgenomen als NPR-ISO-TR 14049</p> <p>Tweede editie is gepubliceerd in juni 2012.</p>
ISO 14045	Environmental management - Eco-efficiency assessment of product systems – Principles, requirements and guidelines	<p>NWIP rondgestuurd in maart 2008 en goedgekeurd. Draft International Standard in januari 2011 voor stem en commentaar rondgestuurd</p>
ISO 14046	Water footprint – Requirements and guidelines	<p>Het formele NWIP is in juni 2011 goedgekeurd (sinds 2009 was het een preliminary</p>

		<p>WI en zijn enkele preliminary drafts besproken).</p> <p>De Draft International Standard is maart 2013 ter stemming gepubliceerd en heeft te weinig support gekregen. De tweede DIS is in stemming gebracht en geaccepteerd. De definitieve norm is in juli 2014 gepubliceerd.</p>
ISO/TS 14071	Environmental management – Life Cycle Assessment – Critical review processes and reviewer competencies -- Additional requirements and guidelines to ISO 14044:2006	<p>Draft Technical Specification in september 2013 in stemming gebracht.</p> <p>De definitieve Technical Specification is in mei 2014 gepubliceerd.</p>
ISO/TS 14072	Environmental management – Life Cycle Assessment – Requirements and guidelines for organizational Life Cycle Assessment	Draft Technical Specification is in januari 2014 in stemming gebracht
<b>ISO/TC 207 Terminology Coordination Group</b>		
ISO 14050	Environmental management - Vocabulary	<p>ISO 14050; 2<sup>e</sup> editie gepubliceerd in juni 2002. In Nederland overgenomen als NEN-ISO 14050. De 3<sup>e</sup> editie is gepubliceerd in februari 2009</p> <p>Najaar 2014 vindt de systematic review plaats</p>
<b>ISO/TC 207/WG 7 - Environmental aspects of product standards</b>		
ISO Guide 64	Guide for the inclusion of environmental aspects in product standards	ISO Guide 64 (1997); is in 2004 gereviewd. Er wordt gewerkt aan een herziening door ISO/TC 207/WG 7. Definitief gepubliceerd augustus 2008.
<b>ISO/TC 207/WG 2 - Forest Management</b>		
ISO/TR 14061	<del>Information to assist forestry organizations in the use of the Environmental Management System Standards ISO 14001 and ISO 14004</del>	ISO/TR 14061 (december 1998); najaar 2005 is de systematic review gestart; uitkomst daarvan is dat is besloten ISO/TR 14061 in te trekken

### ISO/TC 207/WG 3 – Integrating environmental aspects into product standards

ISO/TR 14062	Environmental management - Integrating environmental aspects into product design and development	ISO/TR 14062 (november 2002); In Nederland overgenomen als NPR-ISO-TR 14062  Naar aanleiding van de discussies over ISO 14006 wordt nagedacht over een voorstel tot herziening van deze TR
--------------	--	--

### 7.1 ISO/TC 207/WG 4 – Environmental communication

ISO 14063	Environmental management - Environmental communication – Guidelines and examples	NEN-ISO 14063 (augustus 2006)  In 2009 systematic review uitgevoerd; resultaat: herbevestiging.
-----------	--	---

### 7.2 ISO/TC 207/WG 8– Material flow accounting

ISO 14051	Environmental management – Material flow cost accounting – General principles and framework	NWIP geaccepteerd; eerste vergadering juni 2008.  De ISO-norm is in 2012 gepubliceerd. <b>NWIP voor aanvullend guidance document is in ontwikkeling</b>
<b>ISO 14052</b>	<b>Environmental management - Material flow cost accounting - Guidance for practical implementation in a supply chain</b>	<b>Working draft in voorbereiding</b>
ISO 14055-1	Guidelines for establishing good practice for combating land degradation and desertification - Part 1 Good practice framework	<b>Committee draft voor commentaar gepubliceerd</b>

### 7.3 ISO/TC 207/SC 7 GHG management

ISO 14064-1	Greenhouse Gases – part 1: Specification with guidance at the organizational	NEN-ISO 14064-1 (maart 2006)
-------------	--	------------------------------



	level for quantification and reporting of greenhouse gas emissions and removals	Als Europese norm aanvaard in 2012. <b>Herziening is gestart</b>
ISO 14064-2	Greenhouse Gases – part 2: Specification with guidance at the project level for quantification, monitoring and reporting of greenhouse gas emissions and removal enhancements	NEN-ISO 14064-2 (maart 2006) Als Europese norm aanvaard in 2012. <b>Herziening is gestart</b>
ISO 14064-3	Greenhouse Gases – part 3: Specification with guidance for the validation and verification of greenhouse gas assertions	NEN-ISO 14064-3 (maart 2006) Als Europese norm aanvaard in 2012. <b>Herziening is gestart</b>
ISO 14065	Greenhouse gases – Requirements for greenhouse gas validation and verification bodies for use in accreditation or other forms of conformity assessments	NEN-ISO 14065 (juni 2007) Tweede editie gepubliceerd in maart 2013
ISO 14066	Greenhouse Gases - Competence requirements for greenhouse gas validation and verification teams	NEN-ISO 14066:2011
ISO 14067	Carbon footprint of products – Requirements and Guidelines for quantification and communication	NWIP is geaccepteerd in november 2008. De tweede DIS is in oktober 2012 in stemming gebracht; wederom teveel tegenstemmen. Het document is in mei 2013 gepubliceerd als Technical Specification.
ISO 14069	Greenhouse gases -- Quantification and reporting of GHG emissions for organizations (Carbon footprint of organization) -- Guidance for the application of ISO 14064-1	Technical Report gepubliceerd in april 2013.

#### 7.4 CEN SABE (Strategic Advisory Body on Environment)

CEN/TR <del>12969</del>	Use of EN 1400, ISO 14001, ISO 14011 and ISO 14012 for EMAS related purposes	CEN/TR Juli 1997; ingetrokken 2002 vanwege veroudering tov nieuwe EMAS-verordening
CEN/TR <del>12968</del>	Comparison document between the EMAS regulation and the ISO 14000 series	CEN/TR Juli 1997; ingetrokken 2002 vanwege veroudering tov nieuwe EMAS-verordening

\*) DIS = Draft International Standard      ISO = International Standard      NEN = Nederlandse norm

FDIS = Final Draft International Standard      EN = European Standard      NPR = Nederlandse Praktijkrichtlijn

PrEN = Draft European Standard      CD = Committee Draft

WD = Working document      WI = Work item

TR = Technical Report      TS = Technicakl Specification

## Bijlage C – Korte rapportage activiteiten 2014 en evaluatie aandachtspunten commissieplan 2014

Voor de voortgang van diverse normprojecten, zie bijlage B.

### *Vergadering van ISO/TC 207*

In 2014 heeft een plenaire vergadering plaatsgevonden van ISO/TC 207 in mei/juni in Panama. Nederland vertegenwoordigd door D. Hortensius van NEN.

### *ISO/TC 207/SC 2*

Binnen TC 207/SC 2 is via een internationale enquête door een ad hoc groep actief onderzocht of er behoefte is aan internationale harmonisatie van verificatie van milieu- en duurzaamheidsverslagen. Tijdens de plenaire sessie in Panama is op basis van de resultaten van die inventarisatie besloten een *new work item proposal* voor te bereiden.

### *Revisie van ISO 14001 en ISO 14004*

Dit was in 2014 verreweg het belangrijkste aandachtspunt voor de normcommissie. Bij die herziening worden twee uitgangspunten gehanteerd, namelijk aansluiting bij de nieuwe 'high level structure' en 'identical text' (HLS) voor ISO-managementsysteemnormen en meenemen van aanbevelingen van de 'future challenges for EMS' studiegroep. Bij beide ontwikkelingen heeft NEN een initiërende en leidende rol vervuld en het is goed te zien dat bij de discussies in de internationale werkgroep veelvuldig wordt gerefereerd aan het "future challenge report" en de HLS wordt gevolgd.

### *Nieuwe onderwerpen in ISO/TC 207*

Binnen ISO is in het verlengde van de normen voor carbon en water footprint een nieuw project opgestart om tot een algemene richtlijn te komen voor het communiceren van fooprintinformatie.

### *ISO 14000 en ISO 9000*

In 2012 is door ISO/TMB het eindresultaat van het werk van de Joint Technical Coordination Group geaccepteerd. De Identical text voor managementsysteemnormen is opgenomen in de ISO Directives en daarmee verplicht om te worden toegepast bij het opstellen van nieuwe en herzien van bestaande normen voor managementsystemen. Eind 2014 komt de JTTCG bijeen om de toepassing van de HLS tot nog toe te evalueren en aan TMB te rapporteren over een aanpak voor de review en herziening van de HLS.

### **Evaluatie aandachtspunten uit het commissieplan 2014 (augustus 2014)**

- Actieve participatie van Nederland in werkgroepen voor de herziening van ISO 14001 en 14004. Het gaat hier om de eerste substantiële herzieningen sinds de publicatie van eerste edities in 1996. De versies van 2004 betroffen 'minor revisions'. Nu vormen de nieuwe uitdagingen op het gebied van milieumanagement (Future Challenges Report) en afstemming met ander managementsysteemnormen (ISO Guide 83) de uitgangspunten voor werkelijk nieuwe edities van deze twee normen. Voor Nederland belangrijke aspecten daarbij zijn: aandacht voor producten en diensten, ketenmanagement, legal compliance en externe communicatie. In 2013 is goede voortgang geboekt en de NL inbreng wordt breed gewaardeerd in de internationale werkgroep. Het is belangrijk die effectieve inbreng te continueren.

In de eerste helft is een actieve bijdrage geleverd in de werkgroepen ISO/TC 207/SC 1/ WG 5 (ISO 14001) en ISO/TC 207/SC 1/ WG 6 (ISO 14004). Begin 2014 zijn stem en commentaar op CD.2 ISO 14001 uitgebracht. De WG 5 vergadering in Padua en Panama zijn bijgewoond

(en tussendoor is actief geparticipeerd in 'virtuele taakgroepen') en is bijgedragen aan verwerking van het commentaar en het gereed maken van de tekst voor de DIS 14001. In Panama is een actieve bijdrage geleverd aan de eerste CD voor ISO 14004. Er kan worden geconstateerd dat het wel waardevol zou zijn als er weer een tweede NL-expert naast Dick Hortensius voor WG 5 en WG 6 kan worden gevonden.

- Bijdrage aan de ontwikkeling en herziening van normen door de subcommissie ISO/TC 207/SC 7 "Greenhouse Gas Management and related activities" op het gebied van Climate Change; verdere uitbreiding van de aparte Nederlandse schaduwwerkgroep; deze normen zijn belangrijk voor allerlei (internationale) activiteiten in het kader van klimaatbeleid. Bijvoorbeeld emissiehandel, onderbouwing en uitvoering van 'carbon policies' en betrouwbare data m.b.t. emissie broeikasgassen; In Nederland worden de normen bijvoorbeeld toegepast in het kader van de CO<sub>2</sub>-prestatieladder;  
**De herzieningen zijn van start. Nederland is nog niet aangehaakt.**
- Voortzetting van de Nederlandse inbreng in de werkgroep TC 207/SC 5/WG 8 "Water footprint"; in 2013 is goede voortgang geboekt en naar verwachting kan het werk in 2014 worden afgerond;  
**Vanuit NL is de tweede DIS becommentarieerd en goedgekeurd. De WG 8 vergadering in Panama is niet bijgewoond door één van de NL-experts.**
- Continuering van het secretariaat van ISO/TC 207/SC 2 "Environmental auditing and related environmental investigations". In 2014 wordt onderzocht wat de behoefte is aan een richtlijn voor verificatie van duurzaamheidsrapportages, waarvan milieugegevens vaak een belangrijk onderdeel uitmaken. Belangrijk aandachtspunt is het vinden van een nieuwe voorzitter nu John Stans na 20 jaar voorzitterschap afscheid heeft genomen.  
**ISO/TC 207/SC 2 heeft vergaderd in mei in Panama. Er is goede vordering gemaakt met het voorbereiden van een NWIP voor verificatie van milieuduurzaamheidsrapporten. Er is nog geen nieuwe voorzitter gevonden.**
- Verdere verbreding deelname aan normcommissie Milieumanagement  
Aangrijpingspunt is vooral de Nederlandse inbreng bij de herziening van ISO 14001 en 14004. Uitgangspunten bij die herziening zijn introductie nieuw *High Level Structure* en follow-up van het vanuit Nederland getrokken studierapport 'future challenges for EMS/ISO 14001'. Daarnaast vraagt herziening van de ISO 14064 normen aandacht; deze normenset vormt de basis voor monitoring en berekening van GHG emissies en daarmee voor verzameling en analyse van data t.b.v. de CO<sub>2</sub>-prestatieladder.  
**De heer Bert van der Laan van de NAM is toegetreden als nieuwe lid van de normcommissie.**
- Uitdragen van het resultaat van het werk van de SAG MSS en de JTCC en bevorderen implementatie van de High Level Structure en het voorbereiden van organisaties in Nederland voor het overstappen naar ISO 14001:2015  
**In de eerste helft van 2014 zijn veel workshops gegeven en artikelen, papers en een boekje gepubliceerd over het onderwerp.**
- Actieve bijdrage aan gedachtenvorming over hoe de afstemming voor het onderwerp managementsystemen binnen de NEN-structuur organisatorisch het beste vorm kan worden gegeven  
**In de eerste helft van ISO 14001 hebben diverse afstemmingsgesprekken plaatsgevonden die er toe hebben geleid dat wordt toegewerkt naar het inrichten van een Stuurgroep Managementsystemen.**
- Positiebepaling ten aanzien van de gewenste toekomstige ontwikkeling van het concept milieumanagement(systemen) in het licht van toenemende aandacht voor duurzaamheid ('sustainability') en maatschappelijk verantwoord ondernemen ('social responsibility') en in het licht van zelfregulering en vermindering van administratieve en toezichtslasten (systeemgericht toezicht) en in het licht van duurzaam inkopen. Daarover een discussie

aangaan met betrokken stakeholders (overheden en maatschappelijke groeperingen).  
Mede in het kader van de ontwikkeling van ISO 19600 (compliance management) en de NTA 8620 (VBS voor risico's op zware ongevallen) is bijgedragen aan diverse discussies en gesprekken over de rol

## Bijlage D - Normalisatie op het gebied van milieumanagement de komende jaren

### **Milieumanagement in relatie tot duurzaamheid en verwante thema's**

Dit is verwoord in het eindrapport van de studiegroep 'Future challenges for EMS/ISO 14001' dat onder leiding van Dick Hortensius tot stand is gekomen.

<verder uit te werken>

### **Milieumanagement in relatie tot andere managementsystemen**

De basis hiervoor is gelegd met het werk van de *Joint Technical Coordination Group* dat heeft uitgemond in (draft) ISO Guide 83.

<verder uit te werken>

### **Milieumanagement in relatie tot wet- en regelgeving**

Op Europees niveau zijn er relevante ontwikkelingen als het gaat om milieuaspecten van producten, zoals het IPP-beleid en Richtlijnen als EuP. Ook milieuaspecten van normalisatie hebben in een communicatie van de EC aandacht gekregen. Onderwerpen die vallen onder het werkkterrein van ISO/TC 207 en de NEN normcommissie Milieumanagement spelen hierbij een rol. Daarnaast zullen milieuaspecten in toenemende verankerd moeten worden in normen die niet primair als 'milieunormen' zijn/worden ontwikkeld.

In Nederland heeft de relatie tussen (milieu)managementsystemen en handhaving milieuwetgeving een nieuwe impuls gekregen in de vorm van de ontwikkeling van 'systeemgericht toezicht'.

<verder uit te werken>



## Bijlage E – Algemene indeling categorieën stakeholderanalyse plus interpretatie voor managementsysteemnormen en verwante onderwerpen

	Stakeholders	Omschrijving (generiek)	Omschrijving (managementsysteemnormen)
1a	Directe gebruikers	Eindgebruiker van dienst, proces of product	Alle organisaties waarvoor het aspect (bijvoorbeeld kwaliteit, milieu, arbo) dat met de norm wordt gemanaged, belangrijk is of door anderen wordt gevonden
1b	Brancheorganisaties directe gebruikers	Als groep, in de vorm van belangenorganisaties	
2a	Voorwaarde scheppende organisaties / opdrachtgevers	Organisaties die de voorwaarden bepalen waaraan het product of dienst moet voldoen. Bijv. opdrachtgevers.  Wetmatige voorwaarden worden door wetgevende instanties bepaald (zie onder 9).	Dit zijn de stakeholders die vinden dat een organisatie een managementsysteem voor het betreffende onderwerp moet hebben (bijvoorbeeld afnemers bij ISO 9001/14001, werknemers/vakbonden bij OHSAS 18001, overheid bij ISO 14001/18001)
2b	Brancheorganisaties van voorwaarde scheppende partijen		
3a	Adviserende organisaties	Organisaties die andere belanghebbenden inhoudelijk kunnen adviseren (bijv. ingenieursbureaus, adviesbureaus, consultancy)	Adviesbureaus op het gebied van managementsystemen en/of op het specifieke vakgebied dat door de MSS wordt gedekt
3b	Brancheorganisaties van adviserende partijen		

4a	Uitvoerende / toepassende / dienstverlenende organisaties	<p>Productnormalisatie: organisaties die het product gebruiken / toepassen in hun dienstverlening naar de eindgebruiker toe (bijv. aannemer, installateur).</p> <p>Dienstennormalisatie: organisaties die een proces of dienst verlenen aan de eindgebruiker (bijv. schuldhulpverlener).</p>	<p>Organisaties die voor een andere organisatie (een deel van) managementsysteem uitvoeren.</p> <p>Opmerking: zal niet vaak voorkomen, bijv. een juridisch adviesbureau dat register van wettelijke eisen bijhoudt, of organisatie die interne audits verzorgt (overlap met categorie 3)</p>
4b	Brancheorganisaties van uitvoerende / dienstverlenende / toepassende partijen		
5a	Producenten / leveranciers van hoofdproduct	<p>Bij <u>productnormalisatie</u> is dit de hoofdproducent / hoofdleverancier.</p> <p>Bij <u>dienstennormalisatie</u> wordt deze categorie niet gebruikt. De rol van 'producent / leverancier' wordt vervuld door de uitvoerende, dienstverlenende organisatie.</p>	N.v.t.
5b	Brancheorganisaties van producenten / leveranciers van hoofdproduct		
6a	Producenten / leveranciers van aanhangende producten en diensten	<p>Bij <u>productnormalisatie</u> betreft dit producenten / leveranciers van producten die als grondstof, halffabrikaat of rest-/afvalstof in de productketen voorkomen.</p> <p>Bij <u>dienstennormalisatie</u> betreft het de aanbieders van</p>	<p>Organisaties die aanvullende diensten leveren voor het functioneren van een managementsysteem.</p> <p>Bijvoorbeeld: trainingen/opleidingen, softwareleveranciers, uitvoering interne audits (overlap met categorie 4)</p>



		aanvullende diensten.	
6b	Brancheorganisaties van producenten / leveranciers van aanhangende producten en diensten		
7	Onderzoek- en kennisinstellingen	Instellingen die zonder direct commercieel belang kennisleverancier zijn of onderzoek verrichten. Bijv. onderwijsinstellingen, laboratoria, onderzoeksinstellingen.	Universiteiten
8	Controlerende instanties	Bijv. inspectiediensten, certificeringinstellingen	Certificatie-instellingen, RvA (direct gerelateerd aan het managementsysteem)  Inspecties, toezichthouders overheid (soms direct gerelateerd aan het systeem, maar meestal aan de discipline die met het systeem wordt afgedekt)
9	Wetgevende instanties	Overheden	Overheden (soms direct gerelateerd aan het systeem, maar meestal aan de discipline die met het systeem wordt afgedekt)
10	Bestaande/nieuwe initiatiefnemers	Partijen die alternatieve initiatieven ondernemen vergelijkbaar met NEN. (normen, certificatieschema's, richtlijnen etc.)	Certificatie-instellingen, branches, CCvD (bijv. in de Bouw, bij SCCM)
11	Contextbepalers groter geheel	Organisaties (bijv. stichtingen, platforms) die op generieke wijze betrokken zijn.	Netwerkorganisaties op thema's van management(systeem)normen. Bijvoorbeeld MVO-NL, kwaliteitskringen, VVM